Idel-Ural

38 (44) **Tatar legionьnьņ atnalьq gəzitəse** 19- Sentəbr 1943

Legion – beznen̨ ikence vatanьbьz!

Legionda bəjrəm kəne

10 ncь sentəbrdə Idel-Ural tatar legionь yzenen̨ ber jьllьq bəjrəmen ytkərde. Bəjrəmgə legion safьnda tərbiələnep cьqqan tatar qьr batalionnarьnnan həm .saqcь rotalarьnnan legioncьlar qunaqqa kildelər. Qunaqlar barsь da legionqa kilylərenə bik şat buldьlar. Alar: **„Legion xəzerge kendə beznen̨ ecen ikence vatanьbьz buldь“** dilər. Cьnnan da legionьbьz millət azatlьqь ecen bulqan kerəş xərəkətenen̨ yzəge, anьn̨ nigeze bulьp tora.

Irtənge səqət 7.

Saqlau bylege, legion məjdanьnda tantanalь rəveştə bejek german xalqь milli bajraqь belən ber safta, Idel-Ural istiqlal bajraqьn kytərə.

Irtənge səqət 8-30 da legion sport məjdanьnda Idel-Ural tatar legionь bəjrəm paradьna tezelə. Zur məjdan matur. tigez safqa tezelgən legioncьlar belən tulь. Tribunanьn̨ un̨ jaqьnda tərle ordennar belən byləkləngən batьr kerəşce legioncьlar tərkeme, sul jaqьnda qьr batalionnarьnnan qunaqqa kilgən legioncьlar safь tezelgən.

Orkestr xərbi marş ujnьj. Legion komandirь major fon Sekkendorf əfənde parad qabul itə həm legioncьlar belən isənləşep cьqqannan son̨ tribunaqa menep notьq səjli. Major fon Sekkendorf əfəndenen tə'sirle notьqьn legioncьlar zur diqqət belən tьn̨ladьlar.

Rota komandirь Rəxmətullin əfənde, legionьbьznьn̨ ber jьllьq bəjrəme un̨ajь belən çibərgən, Tərkstan milli komitetьnьn̨ prezidentь Vəli Qəjum-Xan əfəndenen̨ həm „Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenen̨ təbrikləren uqьj. Annan son̨ legion adjutantь-lejtenant Lens əfənde, legion komandirьnьn̨ legioncьlarnь suqьşta həm xərbi eştə bulqan un̨ьşlьqlarь ecen ordennar belən byləkləy bojrьqьn uqьp cьqa. 60 legioncь həm tatar komandirlarь kencьqьş xalьqlarьna batьrlq ecen birelə torqan ordennar belən byləkləndelər. Alar arasьnda batьr kerəşce, legion təzeleşendə jaxşь xezmət kyrsətkən legioncьlarьbьz həm komandirlarьbьz — Qəlləmof, Isməqilof, Qəlimof, Batьrşin, Alkin, Zəjnetdinof, Şəmief, Sabitof, Xesəjenef, Qafarof, Lotfullin əfəndelər bar. Ordennar tapşьrqannan son̨, major əfənde byləklənycelərne təbrikli həm kiləcəktəge kerəştə alarqa zur un̨ьşlar teləp qala.

Kyp kenə legioncьlar həm tatar komandirlarь, xərbi xezmətta kyrsətkən un̨ьşlarь ecen, jan̨a xərbi dərəçə alalar. Major əfənde alarqa qarata bulqan mərəçəqətendə: **„Jaxşь komandir bulu ecen kyp uqьrqa, kyp belergə kirək. Belemegezne arttьrьqьz. Hər kem yz urnьnda çəvaplь. Tьrьşьp, yz eşegezne jaxşь belep eşləgəndə xezməteges hər vaqьt un̨ьşlь baracaq. Kiləcəktə seznen̨ eşegezdə jan̨a un̨ьşlьqlar telim“** dide.

Səqət 10 da legion komandirь, kencьqьş legionnarь ştabьnnan kilgən vəkillər həm qunaqlar aldьna yteş paradь buldь. Orkestr ujьnь astьnda, tigez saflarqa tezelgən legioncьlar batьr adьmnar, şat jez belən tribuna aldьnnan yttelər. Major əfənde kyp byleklərgə, paradta jaxşь ytylərə, jaxşь xərbi xəzerlekle bulularь ecen, yzenen̨ zur dərəçədə qənaqətlənyen belderde.

Paradtan son̨ legioncьlar jaxşь sьj həm tərle kyctənəclər belən tə'min iteldelər. Bəjrəmdə hər ber rota „Soldatenheim“ də yzenen̨ iptəşlər kicəsen ytkərde. Legion klubьnda zur milli konsert buldь.

Millət azatlьqь ecen qullarьna qoral alqan tatar legioncьlarь legionnьn̨ ber jьllьq bəjrəmen kytərenke rux həm zur şatlьq belən ytkərdelər.

Major fon SEKKENDORF əfənde notьq səjli
Uffz. Philipps fotosь

Tatar legionьnьņ ber jьllьq bəjrəm paradьnda legion komandirь major fon SEKKENDORF əfəndenen̨ səjləgən notьqь

Səjekle legioncь duslar!

1942 nce jьlnьn̨ sentəbr ajьna qədər Tatar legionь juq ide əle. Tatar kerəşcelərə tərkeme tik Tərkstan, Azərbajçan həm başqa legionnar safьnda tuplanqannar ide.

Bygen Tatar legionь təzelygə ber jьl tulqan kendə, legiondaqь legioncьlardan başqa, legionda tərbiələnep cьqqan qьr batalionnarь, ber nicə saqlau rotalarь həm tərçeməcelər məktəbe bar.

German xərbi ejrətycelərenen̨ həm tatar komandirlarьnьn̨ cьn kyn̨eldən tьrьşьp eşləylərə arqasьnda, bu zur ojьşmanь tiz arada tuplarqa memkinlek tudь. Legioncьlar — Seznen̨ barьqьz ecen də **legion — ikence vatanьqьz buldь.** Legion safьna seznen̨ tuqannarьqьz, duslarьqьz, aulьdaşlarьqьz çiьldьlar.

Monda sezne aşatalar həm kienderələr. Monda sezne uqьtalar. Sez monda jaxşь tərbiə alasьz. Aurucьlarqa, jaralanucьlarqa vaqьtьnda, juqarь sьjfatlь dəvalau qujьlqan. Legion sezgə jaxşь jal itərgə, kyn̨el acarqa beten memkinleklərne tudьrdь.

Legioncьlar! Yzegeznen̨ legionьqьzqa zur ixtiram belən qaraqьz. Yzegeznen̨ berdəmlegegezne nьqьtьrqa jardəm itegez!

Xəzerge kendəge legion — kiləcək tatar armiəsenen̨ nigez taşь. Legion — milli ruxnьn̨ həm bol'şevizmqa qarşь kerəş ruxьnьn̨ yzəge. Sez bu legionnьn̨ kerəşcelərə buluьqьz belən qorurlanьqьz! Anьn̨ saflьqьna tap teşerməgez!

Bygen, legion təzelygə ber jьl tulqan kenne, kiləcəktə də anьn̨ ecen armьj-talmьj eşlərgə, əgərdə kirək bulsa, yzebezne kerəştə qorban itərgə ber-berebezgə syz birəbez.

Beznen̨ ecen Idel-Ural Tatar legionь — tatar xalqьnьn̨ kerəş simvolь!

Jəşəsen Legion!
Jəşəsen german həm tatar xalьqlarьnьn̨ duslьqь!
Jəşəsen beznen̨ bejek julbaşcьbьz ADOL'F HITLER!
Urra!!!

„Gazavat“ gəzitəsenen baş redaktorь MANIUS MANSUR, „Sokartvelo“ gəzitəsenen baş redaktorь GAJ MAXLAKELIDZE, „Hajastan“ gəzitəsenen̨ vaqьtlь çəvaplь redaktorь SAARUNI əfəndelərgə həm „Azərbajçan“, „Jan̨a Tərkstan“ gəzitəse, şulaj uq „Milli Tərkstan“ „Milli ədəbiat“ zurnalь idarələrenə.

Tatar legionьnьn̨ ber jьllьq bəjrəm kenenə qarata çibərgən qotlanlarьqьz ecen Tatar legionь həm „Idel-Ural“ gəzitəse ismennən zur rəxmətlərebezne belderəbez.

Kiləcəktə eşegezdə zur un̨ьşlar teləp qalabьz.

„IDEL-URAL“ gəzitəse idarəse

Şəfi Almas əfənde legion bəjrəmendə

9 ncь sentəbrdə, legion klubьnda, legioncьlar aldьnda, julbaşcьbьz ŞƏFI ALMAS əfənde legionnьn̨ ber jьllьq bəjrəmenə baqьşlanqan əngəmə ytkərde.

Şəfi Almas əfənde yzenen̨ səjləgən syzendə legioncьlarьbьznьn̨ ber jьl ecendəge bulqan un̨ьşlьqlarь həm legionda bulqan qajber çiteşsezleklər turьnda ajruca tuqtalьp kitte.

Əngəmə legioncьlar tarafьnnan zur diqqət belən tьn̨landь. Julbaşcьbьznьn̨ legioncьlarnь millət azatlьqь ecen izge kerəşkə caqьrqan, xalqьbьznьn̨ kiləcəktəge azatlьqьna zur ьşanьc belən qaraqan son̨qь syzlərə zur alqьşlar belən qarşь alьndь.

Rim german qəskərlərə qulьnda

German baş komandalьqь 10 ncь sentəbrdə aşьqьc beldery cьqardь. Anda əjtelgəncə, Rimdən tьş torqan german qəskərlərenə qarşьlьq kyrsəty ecen xianətce Badolio xekyməte son̨qь atnalarda, Rim tirəsenə zur keclər tupladь. Bu caranь anlatu sьjfatьnda doşmannьn̨ Rimdən kenbatьştaraq qəskər teşery qurqьnьcьna kyrsəty buldь.

Rim basьp alьnqannan son̨ 8 nce sentəbrdə, kic Rim janьnda german həm Italiə qəskərlərə arasьnda suqьş başlandь. German qəskərlərenen̨ kenjaq gruppasь belən komandalьq ityce feldmarşal Kesselring rezerflarnь alqa kiterde həm Rim komendantьna ul'timatum qujdь.

Nətiçədə Rim garnizonь belən komandalьq ityce qujьlqan taləplərgə bujsьnьrqa məçbyr buldь. Italiə qəskərləren qoralsьzlandьru dəvam itə. German armiəsenen̨ Neapol' elkəse həm Salerno belən elemtəse julqa salьnqan. Vatikan şəhəren saqlau german qəskərlərenə kyckən.

Tenjaq Italiədə feldmarşal Rommel Italiənen̨ qəskəri byleklərən birelergə məçbyr itkən. Tenjaq Italiədən Karintiəgə həm Tirol'gə suzьlqan jullar german qəskərlərə qulьnda tora. Genujə həm Spetsiə alьnqan. Az vaqьt ecendəge suqьşlardan son: Bolon'jə, Verona, Kremona şəhərlərə, şulaj uq Əca yzəne həm Triest alьnqan. Anda 90 men̨dən artьq italiəlelər qoralsьzlandьrьlqan. Tulan həm Metnona arasьndaqь jar bujь german qəskərlərə qulьnda.

Balqanda komandalьq ityce general-feldmarşal fon Vejks taləplərə qaraşьnda Italiənen kypcelek komandirlarь başlarьn idelər. Italiənen̨ Tirandaqь qəskəri gruppasьnьn həm Afinadaqь 11 nce Italiə armiəsenen̨ kypcelege qoralьn qujdь.

Əgej dingezendə Italiənen̨ suqьş həm səydə flotь germanlьlar qulьna kycte. Adriatik jar bujьndaqь Italiə aerodromlarь həm bik mehim gəvannar alьnqannar. Barь ajrьm urьnnarda qьna suqьşlar dəvam itə. Italiə qəskəri otrədlərenen̨ kerəşne dəvam ittery məqsəte belən german armiəse jaqьna cьqularь jьşajqannan jьşaja bara.

4° Zsn 55 624

Adol'f Hitlerneꞑ 10 ncь sentəbrdə jasaqan mɵraçəqəte

Germaniə xalqьnьꞑ çitəcese Adol'f Hitler, çomqa kɵn, baş kvartiradan german xalqьna mɵraçəqət itte.

Ul yzeneꞑ syzen: „Xəzerge vaqiqələrneꞑ kilyen kɵty, ɵstebezdə ber auьr jɵk kebek bulьp tora ide. Xəzer bu vaqiqələrneꞑ uzuь ɵstebezdəge bu auьr jɵkne tɵşerde. Bezneꞑ ɵstebezdə kyptənnən birle borculь vaqiqə bulьp jatqan eş ytkənnən soꞑ, anьꞑ turьnda acьq sɵjlərgə mɵmkin inde" dip başlьj.

Annan soꞑ Adol'f Hitler tybəndəgelərne əjtte:

Italiəneꞑ çimereləcəge kyptən inde kyrenep tordь. Ləkin bu çimerely Italiəneꞑ yz çirləren tieşle rəveştə saqlarqa kirəkle quətneꞑ çitməyennən, jaki Germaniəneꞑ alarqa kirəkle jardəmne birməyennən kilep cьqmadь. Bu çimerely isə Italiə xalqь arasьndaqь qajber elementlarnьꞑ, suqьşnьꞑ başьnnan birle, suqьş eşlərenə xianət itylərenen nətiçəsendə məjdanqa kilde. Bu elementlar yzləreneꞑ kyp jьllardan birle inde omtьlqan suqьşqa qomacaulьq ity, doşmanqa şartsьz birely məqsətlərenə ireştelər.

1939 ncь jьlnьꞑ sentəbrendə Angliə belən Fransiə Germaniəgə suqьş iqlan itkəc, Italiə xɵkymətə Germaniə belən jasaqan kileşye bujьnca, şunda uq Italiəne Germaniə belən bergə dip iqlan itərgə tieş ide. Min, kirək ul vaqьtta bulsьn, kirək soꞑьnnan bulsьn, Italiəne birgən syzen totarqa kɵcləmədem. Kiresencə, min Italiə xɵkymətenə jəisə suqьşqa bɵtenləj quşьlmasqa, jəisə moꞑa yz irege belən uꞑajlь vaqьt sajlarqa təqdim ittem.

1940 ncь jьlnьꞑ ijynendə, yz ile ɵcendəge auьrlьqlarnь çiꞑgənnən soꞑ Mussolinigə Germaniə jaqьnnan torьp suqьş başlarqa mɵmkin bulqan ide. Bu vaqьtlarda Pol'şada həm Norvegiədə suqьş betkən, şulaj uq Fransiəgə qarşь həm anьꞑ berektəşe bulqan Angliəneꞑ Jevropaqa təşergən qəskərlərenə qarşь da suqьş xəl itelgən ide.

Min şulaj da Duceneꞑ bu adьmьna bik qənaqət bulqan idem. Cɵnki miꞑa anьꞑ yz məmləkəte ɵcendə xɵkymət idarəsendəge qajber keşelər belən bik auьr tartьşulardan soꞑ qьna bu adьmnь jasьj alqanь məqlym ide. Bu zamannan birle Italiə belən Germaniə bergə kerəştelər, bik kyp suqьş məjdannarьnda bergə qan tyktelər. Bu suqьşnьꞑ bɵten dəvamьnda kirək min, kirək Duce, bez ikebezdə „Jə ylem, jə jəşəy" ɵcen alьp barьlqan kɵrəşneꞑ nətiçəse bezneꞑ xalьqlarьbьznьꞑ jazmьşьn xəl qьlacaq ikənenə ber minut ta şɵbhələnmədek. Şunьꞑ ɵcen Germaniə yze auьr kɵrəş ɵcendə torqanda da, mɵmkinlekneꞑ cigenə kilgəngə qədər, yzeneꞑ berektəşe Italiəgə jardəm itte.

Germannar jardəmennən başqa tɵnjaq Afrika Italiə qulьnnan 1940—41 nce jьl qьşьnda uq juqalqan bulьr ide. Marşal Rommelneꞑ isme, Germaniəneꞑ bu eşkə kɵc salu belən məꞑgelekkə bəjlənde. Germaniə 1941 nce jьlnьꞑ jazьnda, Italiəgə Balkanda jardəm itkəndə yz fajdasьn kyzətmicə, berektəşenə bulьşu julьn qьna tottь. Germaniə bu qorbannarnь salqan vaqьtta bol'şeviklarnьꞑ Jevropaqa qarşь bulqan hɵçymen hər səqat ɵcendə kɵtərgə mɵmkin ide. Germaniə dəvləte həm anьꞑ çitəkcese bulqan min, Italiə xalqьnьꞑ başьnda antik dɵnjasь çimerelgənnən birle Italiə tufraqь jaratqan iꞑ zur ullarьnьꞑ həm şulaj uq xəzerge dəvereneꞑ məjdanьna kitərelgən irləreneꞑ berşe torqanlьqtan, bu julda xərəkət ittek. Anьꞑ birgən syzendə turь toruь, ike aradaqь duslьqnьꞑ uꞑьşlь rəveştə dəvam ityenə ьşanьclь nigez bulьp tora ide.

Duceneꞑ suqьşnь uꞑьşlь rəveştə alьp bara alu ɵcen korol'dan kiꞑ xoquqlar taləp itye, qaraꞑqь kɵclər tarafьnnan kyptən ujlanqan xɵkymət almaşьnuьna tьşqь səbəp buldь. Bu zur keşegə qarata tarixta ber mərtəbə də kyrelməgən zur xoquqsьzlьqnь qullanu minem jɵrəgemne bik nьq ərnette. Cɵnki 20 jьldan birle məmləkəte ɵcen eşləp, xalьqnьꞑ qajqьsьnnan başqa qajqь belməgən bu keşene qadi çinajətcelər dərəçəsenə tɵşeryenə keşe jɵrəgeneꞑ ərnye tabiqi ber nərsə. Ləkin moꞑa qaramastan, şundьj ber jat vaqiqədən soꞑ Sitsiliədəge german qəskərlərə batьrlarca yzləreneꞑ burьclarьn kiꞑ rəveştə ytəydə dəvam ittelər.

Soꞑqь vaqьtlarda, ber nicə batьr italian byleklərennən başqa, suqьşnьꞑ aldьnqь sьzьqьnda fəqət german qəskərlərə genə torqanlьqьn kiləcək acьq kyrsətəcək. Alar yzləreneꞑ qanь belən ber Germaniə ileꞑ genə saqlamьjca, Italiə çiren də saqladьlar. Italiə xɵkymətə yzeneꞑ jasaqan adьmьna tɵrle aꞑlatmalar birə alьr ide. Ləkin bu eşne berektəşlərgə aldan xəbər birmicə eşləylərenə ber vaqьtta da qafu itelerlek səbəplər taba almas.

Marşal Badolio kileşygə qul qujqan kɵnne, Rimdə Germaniə vəkilen qabul itte həm aꞑa yzeneꞑ ber vaqьtta da Germaniəgə xianət itməjəcəgen, Italiə ber vaqьtta da doşmanqa birelməjəcək dip ьşandьrdь.

Tarix yzeneꞑ qərarьn cьqaracaq. Italiəneꞑ kiləcək bьnnarь yz vazifalarьn turь ytəgən, yzeneꞑ qanьn tykkən dustьna qarata Italiə xɵkymətəneꞑ ojatsьz taktika qullanuьnnan xurlanacaqlar.

Duce xɵkymət idarəsennən tɵşkənnən soꞑ, xɵkymət almaşьnuьnьꞑ tɵp səbəbe ni ɵcen buluda hic ber şik qalmadь. Şunьꞑ ɵcen də min german xalqьnьꞑ milli həm xərbi taləkləren saqlau ɵcen bɵten caralarnь kyrergə bojьrьq birdem.

Doşmannьꞑ taləkləren çimery ɵcen, bez bɵten caralarnь salqьn qan belən tormьşqa aşьrьrqa qərar ittek. Xəzerge kɵndə yzlərendə namus xisen saqlaqan kyp sandaqь Italiə xalqь bezneꞑ ike xalьq arasьndaqь bozьlmas bəjləneştə bulularьn belderdelər.

Xərbi jaqtan qaraqanda Italiəne juqaltunьꞑ əhəmiəte kɵckenə. Cɵnki bu ildə inde ber nicə ajlardan birle suqьş, berence ciratta Germaniə qorallь kɵclərə tarafьnnan alьnьp barьldь. Tɵrle qomacaulь kirtələrdən qotьlqac, bez bu kɵrəşne taqьn da dəvam itəcəkbez.

Doşmannar şulaj uq Germaniədə də 25 nce ijyl kɵnen tormьşqa aşьra alularьna ьşandьlar. Bu ьşanьcnьꞑ nigeze jalqьş. Jalqьşlьq ber jaqtan miꞑa qarata bulsa, ikence jaqtan səjasi kɵrəştəşlərem, minem feldmarşallarьm, admirallarьm, generallarьmnьꞑ həm jɵzlərən kɵrəş julьnda totularьna qarata buldь.

Xəzerge vaqьtta Germaniə çitəkcelege, başqa vaqьtlarqa qaraqanda fanatik rəveştə berləşkən, totqan julьna ьşanьc belən qaraqan ojьşma bulьp tora.

1939 ncь jьlnь bezgə suqьş acqan doşmanqa, bez ber yzebez genə qarşь tora idek. Bez Klauzevistnьꞑ: „batьrlarca qarşь toru, qurqaqlarca bujsьnuqa qaraqanda hər vaqьtta da jaxşьraq" digən syzenə tajanьp xərəkət ittek. Şuꞑa kyrə də 1939 ncь jьlnьꞑ 1 nce sentəbrendə yk, Reixstagta — Germaniə xalqьn vaqьt ta, qoral kɵce də ajaqtan jьqa almas — digən idem.

Doşman xəzergə hava julь belən genə german ilenə terror itə ala. Bu ɵlkədə də Germaniəneꞑ texnik həm ojьşqanlьq jaqьnnan kyrgən caralarь, terror hɵçymen bɵtenləj betery julь belən genə tuqtamьjca, başqa uꞑьşlь caralar, xərəkətlər jardəmendə tieşle çavabьn qajtaracaq.

Bigrəktə bu vaqьtta kɵrəşneꞑ bɵten ɵlkələrendə millət yzeneꞑ burьcьn ytər dip kɵtəm. German xalqьnьꞑ teləge həm kɵc saluь, doşmannьꞑ Germaniəne basьp alьnqan il jazmьşьna kertygə tьrьşularьna jul qujmajacaq.

Bu xalqьnьꞑ julbaşcьsь buluьm minem qorurlьqьmnь ciktən tьş kytərə. Yzemneꞑ eşem arqasьnda, bezneꞑ tarixtaqь bu zur kɵrəşne azaqqь çineşkə çitkery ɵcen miꞑa tormьşqa bylək itelgən hər ber səqət ɵcen Allaqa rizalьqьmnь belderəm.

Italiədəge vaqiqələrdən soꞑ, german mənfəqəten saqlau ɵcen kyrelgən caralar, Italiəneꞑ ɵcke tormьşьna tə'sir ity arqasьnda bik auьr bulьp toralar. Şuꞑa qaramastan, alar xəzerge kɵndə yk plan belən uꞑьşlь rəveştə tormьşqa ytkərelələr.

Italiəneꞑ xəzerge jazmьşь başqalar ɵcen sabaq bulsьn.

Qəjat auьr sьnau səqətlərendə də, ber vaqьtta da milli namus, milli vasiətlərdən baş tartьrqa jaramьj. Bez yzebezneꞑ berektəşlərebezgə turь bulьp qalabьz. Nətiçədə, Alla Germaniəgə çiꞑyneꞑ lavr jafraqlarь taçьn bylək itəcək.

Fyrerneꞑ baş kvartirьnnan

12 nce sentəbr, 1943 nce jьl

Bygen Germaniə paraşytcьlarь həm qurqьnьcsьzlьq bylegendə xezmət ityce soldatlar, şulaj uq ᛋᛋ bylege, xianətcelər tɵrkemendə əsirdəge Duceне qotqaru caralarьn kyrdelər. Bu batьrlarca kyrelgən cara, uꞑьşlьq belən təmam buldь. Duce xəzerge kɵndə irektə. Şulaj itep, Badolio xɵkymətə tarafьnnan Ducene ingliz həm amerikalьlar qulьna biry niəte juqqa cьqarьldь.

Xianət həm başbaştaqlьq

Germaniəneꞑ tьşqь eşlər ministrь, Badolionьꞑ xianət ity uꞑajь belən, soꞑqь kɵndə bulьp uzqan vaqiqələrgə qaqьlqan kyp kenə dokumentlarnь iqlan itte.

3 nce sentəbrdə yk marşal Badolio, Germaniə eşləreneꞑ ьşanьclьsь d-r Kaannь qabul itep, anьꞑ xɵkymətə ber vaqьtta da kapitulətsiəgə barmauь turьnda ьşandьrqan. Bu eş marşal Badolionьꞑ vəkile kapitulətsiə turьndaqь kəqəzgə qul qujqan kɵnne bulqan.

8 nce sentəbrdə d-r Raan korol' Viktor-Əmmanuil tarafьnnan qabul itelep, anьꞑ Italiə—Germaniə belən bulqan berlekkə Badolio xɵkymətəneꞑ korolqa turьlьqlь buluьn əjtep həm janadan Italiəneꞑ kapitulətsiəgə çibnmauь turьnda ьşandьra. Korol' tarafьnnan bu beldery 8 nce sentəbrdə, kɵndez jasala. Şul uq kɵnne, ber az soꞑraq, amerikalьlar bɵten dɵnjaqa Italiəneꞑ birelyen iqlan ittelər.

Ijyl ajьnьꞑ axьrlarьnda uq inde, Italiə juqarь komandalьqь Germaniəneꞑ Italiə çirendə torucь qəskərləreneꞑ artьnnan torьp hɵçym jasauqa xəzerlek alьp barqan. Məsələn, timer julь təzəty eşe ozaq vaqiqəse bulьp uza. Germaniəneꞑ qəskərlərə tarafьnnan təmam itelə. Dyrt atna ɵcendə, Germaniəneꞑ bəjləneş eşləren ɵzygə jynəltelgən, 35 tapqьr auьr başbaştaqlьq eşləy vaqiqəse bulьp uza. Germaniəneꞑ postlarьna hɵçym ity vaqiqələre də buldь. Ijyl azaqlarьnda italiannar tarafьnnan timer jul kyperləren həm tunellərne şartlatu turьnda caralar kyrelə. Bolar hər qajsьda Italiəneꞑ baş komandalьqь, 25 nce ijyldən soꞑ, ingliz-amerikalьlar belən hic şiksez jəşeren bəjləneştə bulьp, alarnьꞑ kyrsətylərе bujьnca xərəkət itylərен kyrsətə. Badolionьꞑ berektə turьlьqlь bulu turьndaqь bɵten ьşandьrularь barь tik çajlь vaqьtnь turь kitery ɵcen genə bulqan.

*

Badolionьꞑ Angliə—Amerika komandalьqь belən xurlьqlь kileşy jasap, un kɵn uzqannan soꞑ, Italiəneꞑ xianətcel xɵkymətə tarafьnnan qul qujьlqan kileşy kəqəzeneꞑ ectələge məqlym buldь. Italiə kapitulətsiəseneꞑ şartlarь 13 bylektən tɵzelgən.

Bu 13 bylektən tɵzelgən kileşy kəqəze dɵnja tarixьnda berdən ber xalьqnь qollьqqa bəjləgən, namussьz kəqəzdən qibarət. Angliə — amerikalьlar tarafьnnan qujьlqan, 13 bylek ɵcenə kergən şartlarnьꞑ hər qajsьsь da, əgərdə Jevropa millətləren, Jevropa doşmannarьnьꞑ qulьna tapşьrqan vaqьtta, nərsə kɵtkənen bik jaxşь aꞑlatalar. Ikence jaqtaꞑ, bu kileşy kəqəze, xianət itkən Badolio tɵrkemeneꞑ ciksez ьşanьcsьzlьqьn kyrsətep tora.

Badolio, Rimdəge Japoniə ilceseneꞑ berektəşlərenə xianət ityeneꞑ səbəben sorauьna, başta ikeləner çavap birsə də, soꞑьnnan Italiəneꞑ artьq qarşьlьq kyrsəterlek kɵce bulmauьn dereslərgə tьrьşqan. Japoniəneꞑ ilcese, Badolionьꞑ kyz aldьnda, monьꞑ jalqan ikənen iqlan itkən.

Xianətcel rəveştə Mussolinine tɵşergən bu tɵrkem kɵrəşne artьq dəvam itterergə teləməgənnər. Ul Germaniə qəskərenen alqa barьşьna bɵten qarşьlьqlarnь eşləp, anьꞑ doşmannarьna Italiəneꞑ işeklərən acqan. Menə bu yze yk anьꞑ xərəkəteneꞑ artьq tybən buluьn, Italiə xalqьna qarata həm anьꞑ qoraldaş iptəşenə qarata bulqan ikelətə xianət ityen kyrsətə.

General Əjzenhauer tirəsendəgelər tɵrkeme kem belən eş itkənleklərən bik jaxşь aꞑlaqannar. Kileşygə qul qujьlqanьc, 15 kɵn aldan uq, Palermoqa Badolionьꞑ parlamentcьlarь baralar. Alarqa Italiəne ingliz-amerikalьlarnьꞑ koloniəsenə əjlənderə torqan kileşy şartlarь taqьla.

Menə ul 13 bylektən torqan, xəzerge kɵndə Londonda iqlan itelgən kileşy şartlarь nidən qibarət.

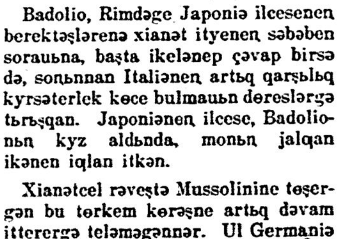

Legionеlar xərbi ɵjrənylər vaqtьnda

Mussolini nicek azat itelde

Germaniənen informatsiə bjorasь Ducenen azat itelye turьnda tybəndəge belderyne iqlan itte.

Azat ity eşe, qurqьnьcsьzlьq xezməten ytəyce ϟϟ nen ajrьm bylege həm paraşytcьlar tarafьnnan ytəlde.

Badolio xəkyməte, Ducenen jabьlu urnьn ser itep totuqa bəten caralarnь kyrgən. Şunьn əcen anьn jabьlu urnь ber nicə mərtəbə almaştьrьlqan. Kemdə bulsa anь azat itərgə teləsə, Ducene ytery turьnda saqcьqa bojьrьq birelgən.

Mussolininьn keşe ajaqь basmьj torqan taulьq urьnqa kycerelye turьnda belengəc tə, juqarьda iskə alьnqan otrəd tarafьnnan unьş belən təmam bulqan batьr cara kyrelə.

Mussolininь qotqaruqa teləyce bulsa, anь ytery turьnda Badolionьn bojrьq birgən buluьna qaramastan, xətta Mussolini çərəxətlənməgən də, — digən əstəmə xəbər iqlan itələr.

Mussolini yze azat bulu belən yk telefon aşa Adol'f Hitler belən səjləşte.

Annan son Mussolini, totqьn itelep tə, sonьnnan ϟϟ nen qurqьnьcsьzlьq xezməten ytəyce ajrьm ortəde tarafьnnan azat itelgən qa'iləse janьnda buldь.

Japoniənen protestь

9 ncь sentəberdə Japoniənen Rimdəge ilcese, Italiə baş suqьş ştabьnьn başlьqь general Botta belən ocraşьp, Italiənen ingliz-amerikalьlar belən kileşy jasauьna qarşь, Japoniə xəkymətenen kisken protestьn belderde. Ul ajruca, kycər dəylətlərе — əc dəvlət arasьnda təzelgən kileşy nigezendə, — andьj vaqьtlarda aldan xətergə təşery bulьrqa tieş ide, Italiə xəkyməte bu cьqьşь belən, yzenen satьluьn kyrsətte, — dide.

★

Japoniə xəkyməte, Badolionьn kapitulətsiəsenə qarata tybəndəgecə xəbər itə:

„Badolio xəkymətenen hic syzsez kapitulətsiə jasauь əc dəvlət kileşyenə xianət ity diep qaralьrqa tieş. Cənki bu kileşygə qatnaşqan dəvlətlərnen berse də ajrьm kileşylər jasarqa xaqlь tygellər.

Japoniə yzenen Germaniə həm Jevropanьn berektəş bulqan xalьqlarь həm bəjek Aziə belən bulqan duslьqьn nьqьtacaq".

Slovakiənen qaraşь

Slovakiə mətbuqatь, Badolio xəkymətenen xianət itye turьndaqь belderyne yzenen berence bitendə urnaştьrьp, 1943 nce jьlnьn 8 nce sentəbr kəne Italiə tarixьnda qara kən bulьp qalьr, dip jaza.

Xorvatie caralarь

Xorvatiə xəkymətenen başlьqь Ante Pavelic Xorvatiə xalqьna məraçəqət itte. Ul məraçəqətendə: „Tarixi səqətlərdə bez Germaniə qəskərlərе belən berlektə, Adriatik dingeze jarlarь bujьnda xorvat çirləren azat ityce qəskərebez tirəsenə tuplandьq. Bu kənnən başlap Xorvatiənen irke həm bəjsezlege başqaca ber ni belən də ciklənməgən" dide.

Xorvatiənen suqьş ministrь Navratil — Adriatikanьn kisep alьnqan rajonnarьn biləy həm alarnь saqlau turьnda bojrьq birde.

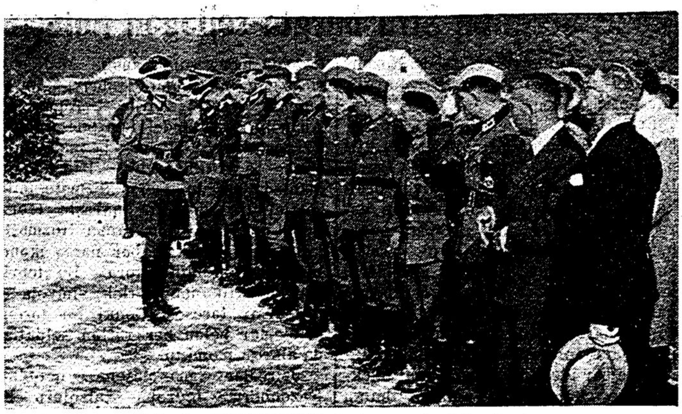

Major fon SEKKENDORF əfəndе qunaqlar belən isənləşə

Uffz. Philipps fotosь

Birelynen 13 şartь

Berektəş qəskərlərenen baş kvartirь, 11 nce sentəbr

General Əjzenhover həm marşal Badolio vəkillərе arasьnda 3 nce sentəbrdə tybəndəge şartlarda suqьş kileşyenə qul qujьldь.

1. Italiə qorallь kəclərenen suqьş xərəkəte ber syzsez təmam tuqtatьla.
2. Məmkin bulqan qədər Germaniənen berektəşlərgə qarşь suqьş alьp barunь dəvam itteryenə Italiə bəten qarşь caralarnь kyrergə tieş.
3. Bəten xərbi əsirlər jəisə berlektəşlərgə qaraqan millətlərdən bulqan totqьnnar qьsqa vaqьt ecendə berektəşlərnen juqarь komandalьqьna birelergə tieşlər. Ber genə xərbi əsir də jə isə totqьn da — xəzer həm kiləcəktə də Germaniəgə çibərelergə tieş tygel.
4. Italiə flotь həm haua kəclərе berektəşlər komandalьqь tarafьnnan kyrsətelgən urьnqa barьp birelergə tieşlər.
5. Italiənen səydə flotь-berektəşlərе komandalьqь tarafьnnan yzlərenen xərbi məqsətlərenə fajdalanu əcen. berektəşlərgə bujьsьndьrьla.
6. Berektəşlərnen tajanьc urьnnarьn təzy əcen həm berektəşlər tieşle tapqanda başqa caralar kyry əcen, Karsikanь həm Italiənen bəten çiren — Italiə utraularьn həm anьn qaramaqьndaqь çirlərne tizlek belən berektəşlər qulьna birergə.
7. Germaniə qəskərlərе Italiə çiren qajcan buşatularьna qaramastan, berlektəşlərgə Italiənen bəten aerodromlarьna həm flotnьn bəten tajanьc punktlarьna kerergə irekle ityne tiz xəl itərgə. Bu gavan' həm aerodromlar berektəşlər qulьna kyckəncegə qədər, Italiə qorallь kəclərenen saqcьlьqь astьnda torьrqa tieşlər.
8. Başqa çirdəge suqьşlardaqь Italiənen bəten qorallь kəclərе tizdən kire qajtarьlьrqa tieşlər.
9. Italiə xəkyməte, yzenen bulqan qorallь kəce belən bu kileşy bujьnca alqan jəkləmələrne tiz həm təgəl ytəy. əcen bəten məmkinleklərne kyry turьnda ьşandьra.
10. Berektəşnen xərbi komandalьqь, berektəş qorallь kəclərenen kiləcəktə suqьşnь dəvam itterergə həm berektəşlərnen suqьş mənfəqətləren saqlau əcen, anьn fikerencə kirək dip tanьlqan bəten caralarnь kyrydə yzen xoquqlь itep sanьj. Italiə xəkyməte yz jaqьnnan, komandalьq bik kirəkle dip tapsa, idarəlege belən jardəm ityne yz əstenə ala. Berektəşlər komandalьqь xərbi başqarmalarnь, berektəşlər millətlərenen suqьş mənfəqətlərе əcen kirəkle bulьp tabьlqan urьnnarda təziəcək.
11. Berektəşlər xərbi komandalьqь, qəskərlərne taratu həm qoralsьzlandьru bujьnca caralar ytkərydə tulь xoquqlь bulьp sanala.
12. Başqa taləplər səjasi, xuçalьq həm aqca eşlərе sonьraq tapşьrьlacaq.
13. Bu kileşy şartlarьn berektəşlərenen qorallь kəclərе komandalьqь belən aldan rizalaşudan son qьna iqlan itərgə. Kileşy şartlarьnьn rəsmi jazьlmasь itep ingliz telendə jazьlqanь tanьla.

Legion komandirь parad qabul itə

Uffz. Philipps fotosь

Fənni sotsializm turьnda

Jəhyd Karl Marksnьn təqlimatь belən barucьlar, jəqni marksistlar, marksizm — ul fənni sotsializm, — dip ьşandьrьrqa tьrьştьlar. Qomumən „fənni" marksistlar yz nazariələrenə (teoriələrenə) juqarь, nizaqsьz ber sьjfat (ixtibarlьq) birergə tьrьştьlar. Cьnnan da, kem son fən belən, əgər ul fən ikən, bəxəsləşə ala? Cənki fənni jaqtan qərarlaştьrьlqan (nьqьtьlqan) xəqiqət həm qanunnar tormьş əcen məçbyrilər.

Marksistlar, gyjəki Marks, Engles həm başqa marksizm xərəkətenen çitəkcelərе tarafьnnan acьlqan fənni sotsializm həm çəmqiətnen yseşe turьndaqь qanunnar nizaqsьz həm daimi dip səjlilər. Qьzьl Armiə propagandistlarьna jardəm məçmuqəsenen 156 ncь bitendə, Marksnьn maddəcelek (materialistik) fəlsəfəse çəmqiət tarixьn biologiə fəne kebek təgəl (anьq) ber fəngə əjlənderde, dip jazьla. Çəmqiətnen yseş qanunnarьn bilgeləy (qərarlaştьru) nacar telək tygel. Bu nərsə estendə keşelek dənjasьnьn aqьlь men jьllardan birle baş vata, anь bilgelərgə omtьla.

XVIII—XIX ncь jəzlərdə, jəqni tabiqət fənnərе tarmaqьnda zur unьşlar, yseşlər həm tabiqətnen kyp kenə məhim qanunnarь acьlqan ber corda, bu zakonnarnь (jəqni tabiqət turьndaqь qanunnarnь) keşelər tormьşьna da qullanьrlьq, dip cьqucьlar buldь. Alar, keşe şul uq tabiqətnen ber əleşe, şulaj bulqac tabiqət fənnərе əcen bulqan qanunnarda keşe həm keşelek çəmqiəte əcen qullanьrqa məmkin bulqan qanunnar, dip qaradьlar. Şulaj itep, tabiqət turьndaqь fənni fikerlər (ujlau) çəmqiətne əjrənygə ytep kerde.

Marks həm Engles isə bu „fikerlər tajpьlьşьn" xisapqa aldьlar həm yz iqtisadi teoriələrе estennən „fəlsəfi eske qorьlmalarьn" təzegən vaqьtta, ixtimal, yzlərе yk şul joqьntь astьnda bulqannardьr. Tabiqət turьndaqь fənni fikerlərnen çəmqiətne əjrənygə ytep kerye qanunsьz — dərеs bulmaqan ytep kery buldь. Cənki keşelek dənjasь təzelə həm ysə (alqa kitə) torqan qanunnarnь, keşenen yzencəleklərеn, keşenen çəmaqət eşcənlegen, şulaj uq tabiqət dənjasьn tikşermicə, əjrənmicə torьp, acarqa məmkin tygel.

Çəmqiətnen yseş qanunnarь turьnda fizika, ximiəne tikşerep, jaki ysemleklər həm xəjvannarnь əjrənep kenə nətiçə cьqarьrqa məmkin tygel. Alarda (jəqni ul fənnərdə) keşenen çəmqiəttəge eşcənlegenə xas bulqan kyrneşlər, çəmqiət tormьşь həm eşcənlege juq. Qomumən fizikada da, ximiədə də, xəjvancьlьq həm ysemleklər dənjasьnda da keşelek çəmqiətenə oşaqan çəmqiət juq. Şulaj bulqac çəmqiətne təzə, qora torqan kec alarda juq. Marksistlarnьn „çəmqiət tarixьn biologiə kebek təgəl ber fəngə əjləndererge" digən məqnəsez buş syzlərе, ber nərsə də anlatmьj torqan, qorь lьqьrdau qьna bulьp toralar. Mondьj məqnəsez buş syzlərne nadannar qьna əjtə alalar. Fəqət ujlau qualərе bik tybən, qadi bulqan, keşelek tormьşьnьn qatlaulьqь, kyp qьrlьlьqь, keşelərnen omtьlьşь, eşcənlege turьnda ber nərsə də belmi torqan keşelər genə şulaj əjtə həm ujlьj alalar.

Əlbəttə keşene tabiqətnen ber kisəge dip qarap bula həm şulaj dip qaralьrqa da tieş. Keşe yzenen fizik jaratьlьşь belən tabiqət materiəsenə kerə. Keşe yzenen biologik tormьşь belən — tabiqətnen qomumi biologiəse belən əleştəş. Ləkin keşedə tabiqət fənnərе tarafьnnan tikşerelə torqan tabiqəttə ocramьj torqan sьjfatlar bar. Bu — məqsətne alqa quja ala torqan sələtlelek, ana — jəqni məqsətkə ireşy əcen omtьlьş, xərəkət ity plannarь təzy, tormьşta bergələp jəşəynen qaqidələren buldьru həm anьn belən çitəkcelek ity, məqsətkə ireşy əcen caralar sajlau həm tabiqətkə joqьntь jasau həm anь çigy, mədəniət tudьru h. b. Bolar şundьj sьjfatlar ki, qajsьdьr ki bu sьjfatlardan başqa çəmqiətnen alqa kitye, ysye məmkin tygel. Bolar isə marksistlarnьn yz teoriələrе tarafьnnan kire qaqьlqan həm tanьlmaqan sьjfatlar. Bu sьjfatlarqa qarşь alar kərəş alьp bardьlar. Marksistlar keşelek çəmqiəten biologik kollektif dərəçəsenə təşerergə, keşe şəxsen isə qadi bio-ekonomik ber kyzənəkkə əjləndererge omtьldьlar. Keşe həm keşelek çəmqiətenə xas bulqan bu sьjfatlarnь tikşermicə, əjrənmicə həm iskə almьjca ber terle də çəmqiət fəne təzep bulmьj. Şulaj uq anь marksistlar da təzə almadьlar.

Rozenbergnьn̡ Strasburgta sөjlәgәn notьqь

Imperiә ministrь Al'fred Rozenberg. 7 nce sentәbrdә, Strasburgta zur notьq sөj̃lәde.

Bөten bөjek imperiә, — di Rozenberg, — tьnьc vaqьtta barlьqqa kilmәde, kiresencә, qatь kөrәş şartlarьnda dөnjaqa tudь. Şunьn̡ өcen kөrәş, beznen̡ buьnnьn̡ zurlьq dәrәçәsen kyrsәtep tora. Bezgә qarşь bergә berlәşkәn bik kyp doşman suqьşa. Bөten dөnja jәhydlәre, kapitalizm hәm bol'şevizm bezgә qarşь kөrәşy өcen berlәşte. Beznen̡ doşmannarьbьznьn̡ vaqьtьnda Jevropada jan̡a tormьş tөzy өcen mөmkinleklәre bar ide. Lәkin alarnьn̡ ul telәklәre bөtenlәje belәn un̡ьşsьz bulьp cьqtь.

Milli sotsialistlar partiәse yz vaqьtьnda an̡lь rәveştә yz artьnnan bөten kyperlәrne jandьrdь, barь tik şul vaqьtta qьna Germaniә өcen kөrәş başlarqa mөmkin buldь. Xәzerge vaqьtta da bөten Germaniә xalqь yz artьnnan bөten kyperlәrne jandьrdь. Beznen̡ alda ike jәisә өc jul juq. Beznen̡ aldьbьzda barь tik ber genә jul — kөrәş julь qьna. Әgәrdә 80 millionlь bөten Germaniә xalqь şuşь jul belәn barsa, kөrәştә bez çin̡ep cьqacaqbьz.

Son̡qь 150 jьl ecendә Jevropada xalьq xәrәkәte kөçәjy dәvere bara. Içtimaqî qәdellekkә omtьlьş beznen̡ dәvernen̡ matur kөje bulьp xisaplana. Şuşь omtьlьşnь jәhydlәr yzlәrenen̡ xәjlәle maqsәtlәrenә fajdalandьlar. Jevropa xalьqlarьnьn̡ bөten tragediәlәre dә menә şunda inde. Milli sotsializm içtimaqî omtьlьşnьn̡ cьn dөreslegenә jynәleş birde. Angliә — Amerika jan̡a qәdel tәrtipne doşman kyrgәnlektәn, alarnь bezgә qarşь suqьş acarqa mәçbyr itte. Germaniәdә jәşәgәn eşcelәr xezmәte, milli sotsialistik dөnjaqa qaraşta teoriә genә bulmьjca hәm anьn̡ tormьşta jәşi torqan praktik ber nәrsә ikәnenen̡ simvolь bulьp tora. Bu teoriә hәm praktikanьn̡ berlek simvolь — rьjtsarlar tәrese. Cөnki bu tәrene ofitserlar belәn ber rәttәn soldatlar da alьrqa mөmkin.

Jәhydlәr mәs'әlәsenә qaqьlьp, Rozenberg, Jevropa xalьqlarь bu mәs'әlәne inde 2000 jьllar bujьna xәl qьlalar. Şun̡ar qaramastan bu mәs'әlәne xәl qьluqa tьrьşular hәr qajsь da xosusәn qaraştan cьqьp eş itylәre buldь. Şunьn̡ arqasьnda ber nindi dә un̡ьşqa ireşy mөmkin bulmadь. Milli sotsializm, bu mәs'әlәne radekal rәveştә xәl ity, içtimaqi hәm milli tazarьnu digәn qaraş julьna bastь, di.

Rozenberg dәvam itep, Germaniәnen̡ xәzerge doşmannarь — amerikalьlar mәdәniәt turьnda ber nәrsә dә kyz allarьna kiterә almьjlar. Şun̡a kyrәdә amerikalьlarnьn̡ „amerika qasьrь“ tudь digәn qauqalarь kөlke bulьp qala, di.

Al'fred Rozenberg yzenen̡ notьqьn, Germaniә xalqьnьn̡ anьnda yzenә tөşkәn bөjek burьcnь ytәydәge kөce taqь da nьqьna ьşanuьn beldery belәn̡ tәmam itte.

Jьraq kөncьqьştaqь NKVD lagerlarьnda qәbaxәtleklәr

Sovetlar Sojuzьnьn̡ tөnjaq Jevropa өleşe konslagerlarьndaqь totqьnnar kөce belәn fajdalanu jaxşь nәtiçә birgәnnәn son̡. konslageriar juqarь idarәsenen̡ başlьqь jәhyd Bergmann, Jьraq kөncьqьştaqь tөzeleşlәrgә zur әhәmiәt birә başladь. Qьsqa qьna vaqьt ecendә, biredә Bamlag. Dallag. Amurlag, Burejstroj, Umal'tstrojlar tөzeldelәr. Şulaj uq totqьnnar kөce belәn. Amur bujьnda paroxod hәm ocqьclar jasьj torqan zavodlь Komsomolsk şәhәre tөzelde. Jьraq kөncьqьş lagerlarь idarәse. әjtersen kөlke itep әjtkәndәj Svobodnьj (Irek) isemle şәhәrgә urnaşqan. Zur өc qatlь jortta kөnetөne idarәnen men̡nәn artьq xezmәtkәrlәre eşlilәr.

Lagerlardaqь millionlaqan totqьnnarnь nьqlap kyzәtep. tikşerep torucь NKVD nьn̡ 3 nce bylege dә biredә urnaşqan ide. Idarә xezmәtkәrlәrenen̡ tormьşlarь zarlanьrlьq tygel. Alar өcen totqьnnar kөce belәn jaxşь toraqlar, kino hәm teatrlar tөzelgәn. Bu teatrlarda Mәskәy hәm Leningradnьn̡ bilgele artislarь ujnьjlar. Alar өcen ajrьm „jabьq kibetlәr“. Bu kibetlәrdә alar nәrsә telәsәlәr. şunь ala alalar.

Svobodnьj şәhәre citendә biek qojmalar, cәneckele timer cьbьqlar belәn әjlәnderep alьnqan, pocmaqlarьnda saqcьlar өcen biek manaralь, salqьn hәm pьcьraq baraklь totqьnnar lagerь urnaşqan. Mondьj lagerlar belәn bөten sovet jьraq kөncьqьşь tulь. Lagerdaqь arьq hәm sәlәmә kiemle totqьnnarnь tan̡ atqancь uq eşkә qualar. Kөc çitmәslek eş normasь, aclьq, bet hәm өzleksez qьjnaular, men̡әrlәgәn keşelәrne qәbergә saldь. Lagerlarda qәjeplәnycelәrne bikli torqan tөrmәlәr, taqьn da nacarraq. Annan bik sierәk kenә lagerqa kire qajta alalar. Әgәr berәr keşe şul tөrmәdәn cьqa alsa, ul anda kyrgәnnәre turьnda ber nәrsә sөjlәmi. Lәkin anьn̡ sьnqan teşlәre, şeşkәn kyzlәre hәm tәnendәge jaralar, andaqь xәlne syzsez yk sөjlәp toralar.

Totqьnnar qәzabьnda alarnьn̡ kөce belәn timer hәm şosse jullar ytkәrelde. Jan̡a şәhәrlәr, zavodlar, ocqьclar urnь tөzeldelәr hәm çir astь bajlьqlarь cьqarьldьlar. Qьş kөne aqac xәzerlәy eşe bigerәk tә auьr. Anda kyp keşe ylgәnnektәn, eşne tuqtatmas өcen, jaz kөne jan̡a tөrkem totqьnnarnь kiterergә mәçbyr bulalar ide. NKVD qaramaqьnda, lagerlarda qәzap cigәrgә xәzerlәngәn keşelәr hәr vaqьtta çitәrlek. Şun̡a kyrә ytkәn qьşnь ylgәn millionnarnь, jan̡a totqьnnar almaştьralar. Kyp lagerlarda bulqan keşelәrnen̡ syzlәre bujьnca Solovki, Urta Aziә hәm başqa lagerlarqa qaraqanda da kyp sanlь jьraq kөncьqьş lagerlarьnda totqьnnar tormьşь ber nicә mәrtәbә auьrraq.

Batьr kөrәşcelәrne ordennar belәn bylәklәy
Uffz. Philipps fotosь

Tuqan il өcen

Bez jәş jegetlәr, tatar ullarь,
Millәtebeznen̡ qorьc qullarь.
Beznen̡ jөrәktә babajlar qanь,
Tatar xalqьnьn̡ juqalmas danь.

★

Beznen tuqan il, Idel hәm Ural,
Ilen̡ne azat it, qulqa qoral al.
Tuqan ilendә sөjgәn jarьn̡ bar,
Bol'şeviklarqa qarşь qanьn̡ bar.

★

Hic qьzqanmьjca, izdelәr alar,
Tatar xalqьnnan kөldelәr alar.
Inde cьqtьq bez jaqtь dөnjaqa,
Xuça buldьq bez kөcle qoralqa.

★

Jeget keşegә qoral cьn iptәş,
Doşman çin̡eler nьqlap kөrәşkәc.

Hәr ber adьmnь bergә jasьjq,
Kin̡ mәjdan alьp bergә basьjq.

★

Şuşь qoralnь kytәrik bergә,
Tik çin̡y belәn qajtьrbьz ilgә.
Ilendә doşman, belәmsen̡ dustьm,
Qina doşmannь, irekle il bulsьn.

★

Iske fikerne bәrep vatьqьz,
Ytәler şunda birgәn antьqьz.
Sin tatar ulь, sindә bit kөc bar,
Betsen doşmanьn̡ әjdә bergә bәr.

★

Idel bujlarь bezne kөtәlәr,
Beznen̡ kөrәşne tәbrik itәlәr.
Zur kөrәş өcen tezel safьn̡a,
Batьrlьq kyrsәt birgәn antьn̡a.

Leg. SABIT

Kөrәşce xәlь

Jalqьz qalqan caqta anь saqьnьp
Tirәn ujqa cumьp utьram,
Hәr kөn sajьn anьn̡ ismenә dip
Sьra belәn sauьt tutьram.

Saqьnu hәm sөjy xise belәn
Anь ujlap jөrim jalqьzьm,
Hәr vaqьtta anь iskә alam
Jәşlegemnen̡ matur joldьzьn.

Iskә alam berence qat
Auьlьnda anь kyrgәnem,
Maturlьqьna anьn̡ xәjran qalьp
Kөnnәr bujь ujlap jөrgәnem.

Başьm tybәn iep kyzem jomsam,
Kyz aldьma kilep basa ul.
Irkәlәrgә telim, yzen qocьp,
Kyzem acsam minnәn qaca ul.

Kyz өstendә ozьn kerfeklәre,
Sөjkemle anьn̡ qara kyzlәre;
Caq-caq qьna belenә jәş kykrәge,
Neckә bilenә çitkәn cәclәre.

Jaqmasa da innek bitlәrenә,
Alsu ide tygәrәk jөzlәre.
Әllә nicek matur tauьşlarь,
Jaqьmlь ide әjtkәn syzlәre.

★

Xәterlimen nicek berence qat,
Ocraşuьn beznen̡ kyzlәrnen̡.
Kyzlәr barsьn an̡ladьlar
Kirәge juq ide syzlәrnen̡.

Qarlar erep. sular aqqanda,
Tuqan ilenә qoşlar qajtqanda.
Ikәy bergә jәşi başladьq bez
Jazqь gөllәr cәcәk atqanda.

Ikәy bergә cьqtьq kin̡ jalanqa,
Matur cәcәklәrne çinadьq.
Kyl bujьnda tьn̡lap qoş tauьşьn,
Ikәy bergә çьrlar çьrladьq.

Tьn auьlda şulaj şatlьq belәn,
Ytte beznen̡ rәxәt jьlьbьz.
Mәxәbbәtnen̡ matur cәcәge.
Tuqan ide inde ulьbьz.

Әnkәjem şiksez şatlana ide,
Şatlьqьnnan mesken jьladь.
Lәkin şatlьqь anьn̡ ozaq bulmadь
Jazmьş anь taqьn aldadь.

★

Şlem kigәn usal keşelәr,
Ber tөn beznen̡ өjgә kildelәr.
Kildelәr dә mine qulqa aldьlar,
Tar zindanqa iltep saldьlar.

Tөnnәr bujь joqlamьjca,
Әnkәj mesken telәk telәde.
Kire qajttьm alar janьna
Qabul bulьp anьn̡ telәge.

Tar zindannan cьqьp şatlandьm min,
Gyjә qabat tudьm anadan.
Usal jazmьş bezne qьzqanmadь,
Ul ajьrdь bezne jan̡adan.

★

Jәhydlәrnen̡ rәxәtlege өcen,
Suqьş qьrьnda men̡lәr. ylәlәr.
Kyp balalar jәtim qalalar,
Balasьz qala men̡lәp analar.

Suqьşta ul ylgәn diep,
Jana bulьr anьn̡ jөrәge.
Әjtegezlә, әnkәj telәktә bulsьn,
Taqьn qabul bulьr telәge.

Әjtegezlә, min ylmәgәn,
Bez kytәrdek kөrәş bajraqьn.
Min qajtqac ta bergәlәşep,
Ytkәrerbez çin̡y bәjrәmen.

Osьqьz sez qoşlar kөncьqьşqa,
Anda minem anam, ilem bar.
Anda minem sөjekle balalarьm,
Anda minem neckә bilem bar.

Әjtegez sez tuqan ilemә,
Sәlam jazqan kөrәşce ulьnnan.
Sinen̡ өcen irek almьj torьp,
Cьqmas diegez kөrәş julьnnan.

Ş. NIQMӘTI

Legionnьr qoral masterskojьnda
Uffz. Philipps fotosь

Sport məjdanьnda legioncьlar piramida jasьjlar
Uffz. Philipps fotosь

Sport jarьşlarь

Legionnьn ber jьllьq bəjrəme kənendə, kəndezge aştan son, jəqni səqət 2 də sport məjdanьnda jarьşlar başlandь.

Sport məjdanьnьn tirə jaqь jarьşnь qararqa kilgən legioncьlar belən tulь ide. Jarьş başqarucь, radio aşa, sport jarьşlarь başlanuьn iqlan itte. Məjdan urtasьna sport kiemnəre kiengən, taza, tənnəre qojaşta janqan, batьr jegetlər jəgerep cьqtьlar.

Jarьş 100 metrqa jəgereş belən başlandь.

100 metrqa jəgereş

Jarьşcьlar start sьzьqьna bastьlar. Start başqarucь komanda birə:

— Diqqət itegezzz...! Staaart... Marş!

Mьltьqtan atu tauьşь belən bergə, jarьşcьlar uq kebek alqa omtьlalar. Berence 50 metrda ber kemdə artьq alqa cьqa almьj. Menə finiş jaqьnaşa. 3—4 jarьşcь başqalardan ber nicə metrqa alqa kitələr. Inde berencelek əcen jarьş alar arasьnda qьna bara.

Kem aldan kiler? Əle əjtye auьr. barsь da bergə jəgerələr. Tik finiş sьzьqь aldьnda berencelek xəl qьlьna. Başqalardan barь ber nicə adьm qьna alda, finiş tasmasьn berence bulьp. unter ofitser Pfaux əzə.

Nətiçə 100 metr aranь, berence bulьp, unter ofitser Pfaux 12.6 sekund. ikence — əcence bulьp legioncь Kamarof həm unter ofitser Franslar 12.7. dyrtence — legioncь Nagametof 12.9, bişence — vzvod komandirь jardəmcese Şəmief 13.3 sekund ecendə ytələr.

1000 metrqa jəgereş

Start. Jarьşcьlarnьn qajberəylərе. kyrəsen təçribələre az bulqanqa. in başta uq bik qьzu jəgerə başlьjlar. Alarnьn alqa kitylərе jəgery bujьnca təçribələre bulqan legioncь Vəlief. Qafurof əfəndelərne berdə borcьmьj. Berence əjlənəne alar ber az arttan baralar.

Menə 400 metr ytelde... Aldan qьzu jəgerep kitkənnərnen tьnь betə başlьj. alar qьzulьqnь ber az kimetergə məçbyr bulalar. Ə kiresencə Vəlief həm Qafuroflar jəgery tizlegen arttьralar, zur çinellek belən aldaqьlarnь uza başlьjlar. Finişqa 300 metr qalqac. alar arasьndaqь ajьrma taqь ysə başlьj. In artta jəgerycedən 80 metrqa alda, berence bulьp finiş tasmasьn legioncь Vəlief əzə.

1000 metr aranь berence bulьp Vəlief 3 minut 09 sekund, ikence — Qafurof 3 minut 09,8 sekund, əcence — Mansurof 3 minut 11,3 sekund ecendə ytələr.

3000 metrqa jəgereş

3000 metrqa jəgery əcen jəgerycelər zur xəzerlek ytərgə tieşlər. Cənki jьraqqa jəgereş — jəgerycedən zur tyzemlek, zur cьdamlьq həm tizlekne bəten jəgereş vaqьtьnda ber dərəçədə alьp barunь taləp itə. 400 metrlь əjlənəne 7,5 tapqьr ytərgə kirək. Starttan, ere adьmnar belən oberfeldfebel Laş əfənde alqa cьqa. Anьn artьnnan ber adьm da artqa qalmьj legioncь Abdullin əfənde jəgerə.

100 metrqa həm 1000 metrqa jəgereştə kemnen berence kiləcəgen əjtep bulmasa, ə 3000 metrqa jəgereştə aldьnqьlьq əcen kərəş berence əjlənydən yk, başqa jəgerycelərdən kyp alqa kitkən, oberfeldfebel Laş həm legioncь Abdullin arasьnda barub kyrenep tora. Ikence əjləneştən son Abdullin jəgereşne tizlətep alqa cьqa. Alda Abdullin, anьn artьnnan ber adьmdan oberfeldfebel Laş, şul rəveşcə janadan biş əjləneş ytelə. Qarap torucьlarnьn bəten diqqəte şuşь ike jəgerycedə.

Kem son alda bulьr? Kem finişqa kybrək kecen saqlьj alьr?

Menə finişqa barь 300 metr qьna qaldь. Jarьş ike arada janadan kecəjə. Ber jəz metr camasь alar bergə jəgerep baralar. Sonqь 150 metrda oberfeldfebel Laş alqa cьqa. Qarap torucьlarnьn kecle qul cabularь astьnda, finiş tasmasьn berence bulьp oberfeldfebel Laş əzə.

Jarьş nətiçəse:

Berence oberfeldfebel Laş — 10 minut 04 sekund, ikence legioncь, Abdullin — 10 minut 13,9 sekund, əcence legioncь Qəlief — 10 minut 21,3 sekund.

Qul granatьn ьrqьtu

Qul granatь belən jaxşь qullana bely hər ber soldat əcen bik kirək nərsə bulьp tora. Jьraq həm turь ьrqьtu əcen zur xəzerlek ytərgə kirək. Jarьşta qatnaşucьlarnьn sanь qəjət kyp buldь. Kyrsətkən nətiçələre kybesenen bik juqarь dərəçədə tora.

Jarьş nətiçəse tybəndəgecə buldь:

Berence urьnda unter ofitser Pfaux 65,5, ikence həm əcence urьnda Soltan həm unter ofitser Hofman əfəndelər 61 metrqa ьrqьttьlar.

3000 metrqa jəgereştə ikence urьnnь alqan legioncь A. jəgery vaqьtьnda
Uffz. Philipps fotosь

Jadro ьrqьtu

Jadronь jьraqqa ьrqьtu keşedən zur kec taləp itə. Şuna kyrədə sportnьn bu bylegenə jarьşqa cьqucьlar həmməse də taza, batьr, nьq muskullь jegetlər buldь.

Jarьş nətiçəse:

Berence unter ofitser Hofman — 10,17, ikence oberfeldfebel — 10,07, əcence vzvod komandirь jardəmcese Şəmief — 9,10 metrqa ьrqьtalar.

Hər jarьşcь jadronь 3 mərtəbə ьrqьtьrqa tieş. Şul ьrqьtulardan in jaxşь nətiçə imtixan itep qabul itelə. Jarьş axьrьnda oberfeldfebel Schmid jadronь 10,33 metrqa ьrqьtqan bulsa da, bu anьn dyrtence ьrqьtuь bulu səbəple, berence urьn unter ofitser Hofmanqa birelde.

Bieklekkə sikery

Bieklekkə sikery, jarьşucьlar arasьnda qatь kerəş buluь arqasьnda, jarьşnь qarap torucьlarda bik zur qьzьqsьnu tudьrdь.

Sikery 1 metrda 25 santimetrdan başlandь. Kyp sandaqь jarьşucьlar bu bieklekne zur çinellek belən alalar. Sikeryne başqarucь, hər qajsь jarьşcь berər qabat sikerep cьqqac. bieklekne 5 ər santimetrqa arttьra bara.

Bieklek 1,40 metr. Bu bieklekne barь 4 keşe genə ala. 1,45 metrlь bieklekne Şəmief həm Soltan əfəndelər də ala almьjlar. Inde jarьş barь ike sportcь arasьnda qьna bara.

1,50... 1,60... Bu biekleklərne də unter ofitser Pfaux həm legioncь Peradze bik çinelcə sikerep cьqalar.

Menə bieklek 1,70 metr. Jarьş belən qьzьqsьnu taqь da kecəjə. Kem bu bieklekne alьr?

Berence bulьp unter ofitser Pfaux sikerə. ləkin unьşsьz — cep çirgə təşə. Peradze sikeryе də şulaj uq unьşsьz betə. Ikence sikery də nətiçəsez... Tik əcence sikerydə Pfaux unьşqa ireşə. Inde bəten diqqət Peradzedə. Əgərdə ul sonqь sikeryendə də bu bieklekne ala almasa. berencelek xəl qьlьna digən syz.

Jarьşnь qarap torucьlar zur tyzemsezlek belən anьn sikeryen kətələr. Qaj berəylərе ana kinəş birə. Legioncьlarnьn kecle alqьşlarь astьnda Peradze 1.70 metrnь ala. Şulaj itep berence. ikence urьnnь Peradze həm unter ofitser Pfaux bylələr.

Ozьnlьqqa sikery

Bu jarьşta qatnaşucьlar sanь bik kyp bulsa da. ber kem də jaxşь nətiçə kyrsətə almadь.

Berence Soltan əfənde 5,15 metr.
Ikence Şəmief əfənde 5,10 metr.

Gimnastika

Gimnastika bujьnca bulqan jarьş — sport jarьşьnьn in matur kyrneşlərennən berse buldь. Sport məjdanьna zəngər rituzalar kigən jəş jegetlər cьqa. Jarьşcьlarnьn turnikta, bru-

Rəsemdə: əstə — 1000 metrqa jəgereş kyrneşe. Astə — sport jarьşьn qarauьcь legioncьlar
Uffz. Philipps fotosь

sjada eşləgən tərle matur figuraları legioncılarnı bik nıq soqlandırа.

Məjdan urtasında, legionсı Nurof çitəkcelegendəge, 8 legioncınıŋ eşləgən tərle matur piramidaları sport jarışın qarap torucılarda zur tə'sir qaldırа. Kiləcəktə sportnıŋ bu bylegenə legioncılarnı kybrək tartırqa, anı kecəjtergə kirək.

Tatarca kərəş

Tatarca kərəş — xalqıbıznıŋ Saban tujlarında iŋ qızıqlı jarışlarnıŋ berse bulıp sanala. Hər ber batır kərəşce tatar şəhərenen, tatar auılınıŋ maqtanıcılı qorurı bulıp tora.

Ni əcender, jarışnı başqarucılar, sportnıŋ milli tere bulqan tatarca kərəşkə tieşle əhəmiət birməgənnər. Kərəşkə barı 6 legioncı sıqtı. Yzenə qarşı kecle tindəşlər bulmau arqasında, zur çiŋellek belən berencelekne batır Nəbiullin aldı.

Atlılar

Məjdanqa, lejtenant Siebert çitəkcelegendə, simez, biep torqan atlarqa atlanqan 12 atlı çıqa. Məjdan əjlənəsendə ber nicə tapqır tərle figuralar jasap əjləngənnən soŋ, kirtələr aşa ırqu başlana. Jaxşı əjrətelgən atlar tərle kirtələrne bik zur çiŋellek belən alalar. Legionсı Sələxof əfənde yzen at əstendə bik jaxşı jəryce jeget itep tanıta.

Ike arada bulqan at əstendə sənge belən kərəş həm at cabır barqanda baqanaqa elengən boçranı qılıcqa elep alu bik qızıqlı ytə. Tatar jegetlərə yzlərenen atta jaxşı jəryce ikənleklərən kyrsətələr.

Xərbi əjrənylərne kyrsəty

Sport jarışlarınıŋ soŋında, qır batalionınıŋ ber bylege urman aldında tezelgən doşman nıqıtmasına hөcym jasaunı kyrsətep uzdı.

Kinət, ıraqtan, qatı atu tauışları işetelə başladı. Legioncılarnıŋ ber bylege doşman nıqıtmasına hөcym başladı. Ləkin doşmannıŋ jaxşı jasalqan nıqıtmasınnan kecle rəveştə acılqan ut legioncılarnıŋ alqa barıuna zur qiınlıqlar tudırdı.

Bylek komandirı ber nicə legioncıqa doşmannıŋ bu nıqıtmasın juq itərgə əmer birə. Alar yzlərə belən şartlaucı maddələr, toten granatları alıp doşmanqa taba yrməli başlıjlar. Doşman nıqıtmasına minomjottan, pulemjottan acılqan kecle ut legioncılarnıŋ juqaltusız alqa barıun tə'min itə. Nıqıtmaqa jaqınlaşqac, ber nicə legioncı nıqıtmanıŋ tərle jaqına teten granatları taşlıjlar. Teten doşmannıŋ kyzəty urnın qaplaqac, legioncılar aldınqı okoplarqa qul granatları ırqıtıp, doşman okopına kerələr.

Inde iŋ çəvaplı vaqıt tua — doşman DOT ın şartlaucı maddələr belən çimery. Şartlaucı maddələrne urnaştırqac, legioncılar jaqın tirədəge okoplarqa jəşerenələr.

Ber minut ta uzmıj. Qatı şartlau tauışı belən bergə doşman nıqıtması havaqa oca.

Inde jul acıq. Kecle „Urra“ tauışı belən legioncılar alqa omtılalar. Doşman urman ecenə cigenə başlıj. Tərle jaqtan hic tuqtausız qul granatları şartlauı, doşmanqa urman ecendə saqlanu suqışı alıp barırqa məmkinlek birmi. Doşman suqış tərtiben juqalta, tiz arada juqqa sıqarıla.

Xərbi əjrənyne kyrsəty bik kytərenke dərəçədə ytte.

Sport jarışın həm xərbi əjrənyne qarap torucı general-lejtenant Dettmering, general fon Hejgendorf həm legion komandirı major fon Sekkendorf əfəndelər yzlərenen legioncılarnıŋ kyrsətkən unışlıqları belən zur qənaqətlənyləren belderdelər.

Sport jarışında çiŋep sıqucılar tərle byləklər belən byləkləndelər.

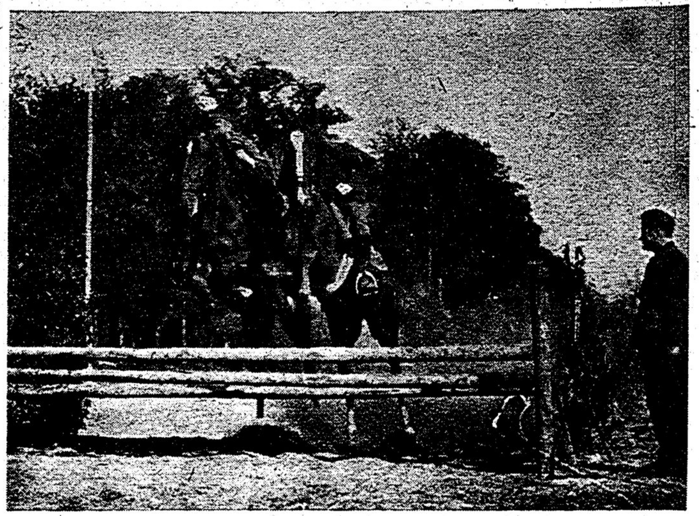

Sport jarışında atlılar kirtə aşa sikerələr. Uffz. Philipps fotosı

Idarədən

Tatar milli ojışması həm „Idel-Ural“ gəzitəse idarəse ismenə, başqa millət legionnarı safında bulucı tatar jəşlərennən, tatar legionına kycerylərеn sorap jazqan xatlar bik kyp kilə.

Germanіə xərbi keclərenen juqarı komandalıqının bojırıqı bujınca hərber millət yz millətе legionı safında bulırqa tieş. Bu bojırıqnı hic kemneŋ tormışqa aşırmasqa xaqı juq. Şuŋa kyrə, legioncı tuqannarıbızqa, yzegeznen xərbi bylektəge komandirlarıqızqa bu bojırıqnıŋ barlıqın belderep, tatar legionına kycy məs'ələsendə yz tələklərenə ireşə alacaqların belderəbez.

Germaniədə igencelərneŋ urındaqı çitəkcelərе

Germaniədə, milli sotsialistlar xөkymət başına kilgəngə qədər, tərle auıl xuçalıqı berləşmələre jəşəp kildelər. Bu berləşmələr arasında yzlərenə əqzalar tartu əcen kərəş bara ide. Alarnıŋ qajberləre zur xuçalıqlarnı, qajberləre urta həm vaq igencelər fajdasın jaqlıjlar ide. Şulajda bu berləşmələr beten igencelərne də yz eclərenə tarta almadılar. Igencelərneŋ tik qajber eleşe genə bu ojışmalarda tordılar. Şunıŋ əcen bu berləşmələrneŋ igencelər fajdasın jaqlau eşləre bik ciklәngən rəveştə bardı.

Milli sotsialistlar xөkymət başına kilgənnən soŋ, auıl xuçalıqı belən çitəkcelek itydə jaŋa dəver başlandı. Iske berləşmələr beterelep, jaŋa ojışma tezelde. Jaŋa tərtip bujınca zur, urta həm vaq xuçalıqlar arasında qarşılıq tudırucı səbəplər betereldelər. Xuça tik yzenen xuçalıqınıŋ zurlıqına qarap, anıŋ azıq çiteştery həm azıq tapşıru jөkləmələren ytəyenə çəvaplı. Şunıŋ əcen auıl xuçalıqı belən çitəkcelek ity eşendə jaŋa mөhim dəver tudı. Elektə iŋ təp məs'ələ bulıp xuça fajdası qına tora ide. Jaŋa çitəkcelek berence planqa xuçalıqnıŋ azıq jəzerləyçənlegen, çirneŋ məmkin qədər kybrək unış biryen həm xəjvan asraucılıqnı arttırunı burıc itep qujdı. Şulaj uq, igencelərne auıl xuçalıqınıŋ tərle tarmaqları belən tanıştıru, alarqa agronomiə belemnərе biry jaŋa tərtipneŋ ber mөhim vazifası buldı. Bolar əstenə çirne aşlau həm auıl xuçalıqın maşinalaştıru zur kyləmdə tormışqa ytkərelde. Bu jaŋa caralar kerty arqasında german igencelərenеŋ dərəçəse qajət nıq kytərelde.

Auıl xuçalıqı belən çitəkcelek ityce jaŋa ojışma igencelər belən bəjləngən beten məs'ələlərne xəl qıla. Urındaqı çitəkcelər ojışmanı jөrege bulıp toralar. Dimək, urındaqı igencelər çitəkcesenen burıcları zur. Ul, auıl xuçalıqı tormışınıŋ barışı belən qomumi çitəkcelek ityce genə bulmıjca, anıŋ beten tarmaqları belən jaxşı tanış bulırqa tieş. Aqıllı həm belemle keşe genə mondıj çitəkce bula ala.

Auıl xuçalıqı beten xalıq tormışınıŋ nigeze bulıp torıu hər kemgə də bilgele. Şuŋa kyrə çəmqiət əcen anıŋ əhəmiəte turında tuqtalıp torası da juq. Hər ber keşe auıl xuçalıqınnan sıqqan azıq belən tuqlana həm ul igencelərneŋ azıq tapşırıu belən bəjləngən. Mençə ni əcen urındaqı çitəkce eşlekle, yz eşenə namus belən qaraucı, aŋlı həm belemle keşe bulırqa tieş. Bu xөrmətle xezmət. Əgər igencelər çitəkcese məs'ələne yze xəl itə almasa, xөkymət tikşery ojışmaları kinəş birep, aŋa jardəm itələr.

Suqış vaqıtında german xalqın azıq belən tə'min ity, auıl xuçalıqı belən jaxşı çitəkcelekne taləp itə. Xuçalıqta tərle çiteşsezleklər kilep sıqmasın əcen, bigrək tə suqış vaqıtında hər ber nərsə xisaplı bulqan xəldə, aŋa jaxşı çitəkce həm jaraqlı xuça kirək. Auıl xuçalıqı nıqlı tərtip belən, yzeneŋ tormış şartlarına bəjləngən tabiqi yzgəreşlərdə, unışnıŋ teşyenə qurqınıc tuqan şartlarqa qarşı fajdalı caraların kyrə belergə tieş. Bu məs'ələdə igencelər çitəkcesenen əhəmiəte zur. Cenki auıl xuçalıqınıŋ unışları anıŋ eşcənlege belən bəjləngən. Xөkymətkə dөres həm vaqıtında auıl xuçalıqı azıqların tapşıru da anıŋ vazifasına kerə. Krəstiənnərneŋ urındaqı çitəkcelərе ilne həm frontnı azıq belən tə'min ity eşendə zur urın totalar.

Legionсqa qunaqqa kilgən german ofitserları sport jarışın qarıjlar
Uffz. Philipps fotosı

Əsirgə teşkən Sovet ocucısı P. bolaj dip sөjli: „Suqış bol'şeviklar əcen bik zur juqaltulardan tora həm şunıŋ əcen frontqa keşelərne kem elәksə şunı çibərələr. Minem enemə barı 17 jəş. Ləkin xərbi biletta anı, 1923 nce jılnı tuqan itep jazqannar. Barısı da — aldau. Minem enemneŋ batalionında 150 suqışcıdan barı 30 ı qına suqış belemenə əjrətelgənnər, qalqannarı qullarına mıltıq tota da belmilər. Qızıl qəskərlər suqıştan tujqannar“.

*

German qəskərlərе tarafınnan, bol'şeviklarnıŋ 5 nce ijyldən başlap juqaltuları, Sovet armiəsenen ytkəndəge beten juqaltularına qaraqanda da kybrək. Əsirgə teşkən Sovet komandirları: „Bol'şeviklarnıŋ juqaltuları, alarnıŋ hөcym ity nətiçələrenə ber də turı kilmi“ dilər. Xətta komandirlar da, şundıj qotocqıc juqaltulardan soŋ, Sovet armiəse suqışnı nicek alıp barırın kyz aldına kitеrə almıjlar. Sovet kapitanı X. sөjləye bujınca, çitərlek xəzerlek bulmau arqasında, Sovet artilleristları jış-jış qına yz suqışcılarına qarşı ut acalar. Radio-apparat artında nadan keşe utsru şikelle kyrneşlər də bulqalıj.

Çəvaplı redaktor leg. Qiam Qəlief.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 8, Behrenstraße 65, III.
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.